

Dóra László

Karinthy a 13/b-ben

Tisztelt Szerkesztőség, tisztelt Nyelvért Aggódók!

A középiskolákban is egyre gyakrabban jelentkezik az a probléma, hogy a felnövekvő generációk olvasási készsége gyenge. Ennek az alapvető kultúrtechnikának természetesen ki kell egészülnie az olvasott szöveg megértésével is, és a hangos olvasás minden közösségi élményével egy összetartozó iskolai osztály része lehet (Cavallo–Chartier 2000). A hangos olvasás azonban csak az elemi osztályokban szokás, ott is csak addig, amíg mindenki el nem ér egy feltételezhetően elfogadható szintet, vagy a tananyag nem lép túl az esetlegesen fennálló problémán. A későbbiek során alig olvasnak (hangosan) a tanulók, így szépen fokozatosan elhagyják a hangos olvasás és az érthető artikuláció gyakorlatát. Sőt igazán meg sem tanulnak a hangjukkal „játszani” – kivéve a hangerőt és a felháborodáshoz szükséges emelkedő hangmagasságot –, így nem tudnak a nyomtatott szöveg egyidejű hangos olvasásához különböző (szövegbeli) szerepeket rendelni és azt hangszínnel, hangmagassággal, hanglejtéssel stb. reprezentálni. (Természetesen a hangos olvasásnak ennél több és jelentősebb szerepe is van [lásd pl. Adamikné 1990; 2003; 2006, Gósy 1989; 1996 munkáit], de jelen írásban csak a hangos olvasás egy lehetséges gyakorlata és szépirodalmi nevelő funkciója kerül előtérbe.)

A fiatal, érettségizett korosztálynál a továbbtanulás során a fenti képesség hiánya nagyon gyors ütemű lemaradást és hátrányokat okozhat a későbbiekben vagy például a munkába álláskor. A felnőttképzés területén, ahol egyre több fiatal tanul tovább, létezik néhány olyan előírás, amelyet nem vesznek komolyan még a megalkotók sem, pedig ez elsőrendű feladatuk lenne. A még érvényben lévő OKJ-s képzések *Kommunikációs tevékenység gyakorlása* című modulja például a szakmai készségek közé sorolja az olvasott köznyelvi szöveg megértését vagy a tiszta artikulációt. Ez nemcsak az idegen nyelvek tanulásához lenne fontos (Józsa–Steklács 2009), hanem a magyar nyelv ápolásához is. Visszakanyarodva pedig az iskolai munkához, a véleménykifejezés vagy beszélgetés terén is sokat jelenthetne, ha nemcsak a beszélő szándéka szerinti tartalmat lehetne észrevenni, hanem például a hanggal kifejezhető stílusesszüközöket is a fiatalok körében. Leginkább persze az év végi szóbeli vizsgákon feltűnő a jelenség, amikor a meggyőzés eszközüévé illene tenni a helyes, tiszta beszédet, és ezt azután a szakmai vizsgán is alkalmazni lehetne a kongruencia érdekében. Örkény István szavaival fogalmazva: „mester a hangsúly meg a nyomaték; ők arra ügyelnek, hogy minden mondatban szóhoz jusson a beszélő szíve, indulatai, ítéletei, érzelmei” (Örkény 2001: 214).

Ezekre a kiejtési és hasonló beszédgyakorlatokra általában véve nincsenek felkészítve a tanárok, illetve az egyes tantárgyakhoz meghatározott időkeretek sem elegendőek ilyen típusú plusz feladatokra. Pedig ahogy a gyakorlat megmutatta, nemcsak igény van arra, hogy egy hiteles tanár személy szerint rámutasson jó olvasmányokra, hanem mindezt össze lehet kapcsolni szórakozásnak tűnő játékos tanulási elemekkel is, ezáltal igazi motiváló erőt kaphatunk (OECD 2000). Így került Karinthy Frigyes a létező, de csak 13/b fantáziamegnevezésű szakközépiskolai osztályba. Az egybevonat, kétszer 45 perces órák jó részét – a gyakorlatias tervezésnek köszönhetően – úgy tudtam felhasználni, hogy játékos feladatokra is jusson idő, a szépirodalmat alkalmazásba véve, népszerűsítve. A kötelező tananyagból Karinthy Frigyes kimaradt, méltán népszerű humoreszkjeit – amelyekből saját bevallása szerint ezret is írt – rövidségük és a jelenetekben rejlő szituációk, karakterek miatt kiválóan lehet alkalmazni a fenti célokra.

Az idősebb Karinthy művei révén nagyon jó hangos olvasási és beszédtechnikai, valamint kifejezőkészségekkel kapcsolatos gyakorlatokhoz jutottunk. Következzen néhány példa a teljesség igénye nélkül, amely az osztályközösség kedvencévé is vált. *A szerelmi levelező* című írás monológja a mai gyors életritmusban is megállja a helyét, és bár előadásmódja kapkodó, megfelelő gyakorlat a hadaró, de mégis érthető előadásmódhoz. Ennek párja a *Levél a bemenésről*, amelyben a szöveg monologikus előadásmódjába szőtt, idézett szövegrészek is a hangsúlyok megtalálásában segítik az olvasót, az ehhez szükséges kenetteljes hangnem pedig a mű alapvető velejárója. Az utóbbit sokat kellett csiszolni, és természetesen a hangos előadás előtt többször elolvasni a szöveget. *A hónapos szoba* a szituációnak köszönhetően kiváló alkalom az alá-fölé rendeltségi viszonyból származó fölényes és megfelelni igyekvő emberi érzések hangulati kifejezéséhez. *A Tanú vagyok* előadásához együgyű hangszín kell és irónia, hasonlóan, mint *A lebeszélőben* című írásban, csak ott párbeszédes a forma.

Tessék pontosan kérdezni, szól a cím, amely máris hangulatot közvetít, és a művet szinte lehetetlen mimikai játék nélkül felolvasni – ez volt a csoport egyik kedvence. Ebben a karcolatban az is nehezíti a feladatot, hogy az írásjelekkel érzékeltetett szüneteket hatásosan mutassák be a diákok. A büszkélkedő és visszafogott párbeszéd a *Fő a diszkréción* című rövid írásban sokféle hangnemben adható elő, ez a különböző habitusú és hangszínű tanulók esetében akár többször egymás után is szórakoztathatja a hallgatóságot. *Nem tudom, de nekem a feleségem gyanús* – a másik kedvenc karcolata volt a 13/b-nek, ahol egy halk, izgatottan suttogó felolvasás a naplórészletekből éppolyan hatást érhet el, mint a felháborodott hangnem bemutatására tett kísérletek.

Ha a színházi dramaturgiát is be akarjuk vonni, akkor a narrátor és a rendezői utasítások alapján *A Doktor bácsi* háromszereplős előadása egy kis darabnak is beillik. Követve a forgatókönyv elemeit itt szintén többféle előadói stílus keveredhet egy szerepen belül, az egyes felolvasók átélt belső magatartásának megfelelően. És ha már színház, *A nagybácsi* tökéletesen eljátszható egy asztallal és három székkal az osztályterem közepén. Ha valamire, hát erre lehetett mondani, hogy „röhög az egész osztály”. A színházhoz elengedhetetlen instrukciók ebben a jelenetben nem a szereplők cselekvéseit, hanem ezek módját határozzák meg, ezért szinte megunhatatlanok a megalkotott szerepek.

A diadalmas halandzsában a mesélő egy személy, de több hangot kell váltania, amikor a rövid, egy-egy mondatos párbeszédet előadja, vagy az elbeszélésből ezekbe átcsap. *A papám* és *A külvilág* viszont a komoly szavak és szófordulatok, a lélegzetvétel gyakorlatának az írásai. Ezekben a jelenetekben finom humor, irónia található, de ha csak az értő olvasás és hangsúlyozás szemszögéből tekintjük őket, kiválóak az egyenletes tempójú, nyugodt hangnemű olvasáshoz. *A tanítom a kiskifiamat* matekpéldája és a megoldására tett kísérlet az éles felkiáltó és óhajtó, valamint kérdő mondatok kavalkádja, ahol gyorsan át kell látni a következő szövegrészt, és ugyanígy lehet játszani a hangtónussal, hangsúllyal felolvasás közben. Ez egyébként lehet akár egy-, de kétszereplős felolvasás is, ahogy a rádiókabarében hangzott el annak idején. *A Közmondás* okoskodó hangnemébe időnként belekeverhető a biztos és a sokat tapasztalt ember hangneme, és ez önmagában is a komikum forrása. *A vendég* a zavar és a félreértések, a szerénység és az önteltség, továbbá a meglepetések vígjátéka, ez is legalább olyan mókás egy beleélő előadás során, mint több párbeszédes formában megírt mű.

Az *Énekelni tanulok* esetében a magánénektanár és a tanuló szerepfelosztása miatt automatikusan helyet cseréltem a hallgatókkal, hadd érezzék egy kicsit tudálékosnak magukat a szereplés alatt. A megírt tanár szerepe számos lehetőséget teremt arra, hogy a néha erőltetettnek tetsző tanári álláspontot a kedélyhullámvás révén átérezzék – miszerint tanárnak sem könnyű lenni. Mindez természetesen csak egy jól működő ötlet ahhoz, hogy az edutainment jegyében a hallgatók aktivitását fokozzuk, beszédképességüket és hangsúlyozásukat javítsuk – mert a televízióban már nincsenek követhető minták.

További ötletek és lelkes kísérletek előmozdítása érdekében maradok tisztelettel:

Budapest, 2012. november 10.

Dóra László
andragógus

Irodalom

- Adamikné Jászó Anna (szerk.) 1990. *A magyar olvasástanítás története*. Tankönyvkiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2003. *Csak az ember olvas*. Tinta Könyvkiadó. Budapest.
- Adamikné Jászó Anna 2006. *Az olvasás múltja és jelene*. Trezor Kiadó. Budapest.
- Cavallo, Guglielmo – Chartier, Roger 2000. *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*. Balassi Kiadó. Budapest.
- Gósy Mária 1989. *Beszédészlelés*. MTA Nyelvtudományi Intézete. Budapest.
- Gósy Mária 1996. Az elhangzott szöveg és az olvasott szöveg megértésének összefüggéseiről. *Magyar Nyelvőr* 168–179.
- Józsa Krisztián – Steklács János 2009. Az olvasástanítás kutatásának aktuális kérdései. *Magyar Pedagógia* 4: 365–397.
- OECD 2000. *Motivating Students for Lifelong Learning*. Paris.
- Örkény István 2001. Újszülött fiamhoz írott értekezés anyanyelvünk egynémely sajátosságáról. In: Cserhalmi Imre (szerk.) *Sajtókincstár I.* Sajtóház Lap- és Könyvkiadó. Budapest. 211–214.

Dóra, László: Karinthy in class 13/B

Az írás szerzőjéről

Dóra László

Athéné Idegenforgalmi, Informatikai és Üzletemberképző Szakközépiskola, Budapest, Magyarország

dora.laci[kukac]vipmail.hu